

Представяне на ключовите аспекти на колективните трудови правоотношения в Европа

Въведение

Системите на колективни трудови правоотношения включват сложна мрежа от правила, при които политическият, икономическият, трудовият и социалният принос си взаимодействат с институциите и практиките, за да доведат до конкретни резултати. Тези резултати могат да се изразяват в споразумения за договаряне на заплати, в трудовоправни отношения, както и в други нематериални ценности, като създаване на доверие, взаимно признаване, схеми за сътрудничество, социален и индустриален ред и спокойствие. Укрепнали както в национална, така и все повече в международната политическа, икономическа и социална среда, системите на колективните трудови правоотношения са претърпели важни промени през последните десетилетия на миналия век. Целта на настоящото проучване е да направи наблюдение и анализ до каква степен тези промени и развития са повлияли както на разбирането, така и на динамиката на тези системи. Настоящият доклад, изготвен въз основа на приноса на поддържаната от Eurofound мрежа на европейски кореспонденти от 28-те държави — членки на ЕС, идентифицира и разглежда ключовите аспекти, както и съответните подаспекти от значение за системите на колективните трудови правоотношения в Европа през 21 век. Докладът прави също така оценка на съществуващите източници на данни и предлага показатели, които да бъдат използвани за измерване на тези различни аспекти.

Контекст на политиката

През по-голямата част от 20 век ролята на колективните трудови правоотношения, както и нейната значимост по отношение на политическия, икономическия и социалния контекст, не е поставяна под съмнение. Смяташе се, че участниците (профсъюзи и работодатели) играят важна роля; че процесите (колективно договаряне и колективни трудови спорове) са прозрачни за гражданите; и че резултатите (колективните договори и трудовото законодателство) играят важна, ако не и централна роля в управлението на труда и заетостта.

Въпреки това, от 1980 г. насам фактори като засилената глобализация, технологичният напредък, спадът в членството в профсъюзите и децентрализацията при колективното договаряне започнаха да оказват значително влияние върху системите на колективните трудови правоотношения.

Нещо повече, през последните години в някои държави — членки на ЕС съответни промени вследствие на икономическата и финансова криза ускориха някои от тези дългосрочни тенденции и доведоха до нови развития: спад в колективното договаряне, децентрализация на трудовоправните отношения, намаляване на дела на работната сила в публичния сектор, както и промени в социалноосигурителните системи в много страни.

Основни констатации

Четири ключови аспекта

В настоящото проучване като ключови аспекти се изтъкват следните компоненти на системите на колективните трудови правоотношения:

Индустриална демокрация: тя се базира на автономията на социалните партньори, както и на участието и правото на представителство на работниците и служителите в управлението на трудовоправните отношения.

Конкурентоспособност на промишлеността: тя се базира на икономика с трайно висок ръст на производителността. Сложната връзка между икономическата конкуренция и колективните трудови правоотношения е „уловена“ от четирите подаспекта на конкурентоспособността на промишлеността: увеличаване на продуктивността и растежа, установяване на силна основа за стабилност на пазара, осигуряване на висококачествени ресурси за бизнеса и създаване на благоприятна среда за иновации и предприемачество.

Качество на работните места и заетостта като цяло: то се базира на сигурността на кариерата и заетостта, здравеопазването и благосъстоянието, способността за съвместяване на работата и личния живот и на възможността за развитие на умения през целия живот.

Социална справедливост: тя се базира на честното и недискриминационно разпределяне на възможностите и резултатите в обществото. Чрез дефинирането ѝ като себеопределяне и себerealизация, социалната справедливост събира в едно цяло четири понятия: равни възможности и равни резултати, както и недискриминация и основни права (последните две лежат в основата на първите две понятия).

Значимост и взаимосвързаност

Концептуалната рамка и четирите аспекта бяха предварително изпробвани от гледна точка на тяхната способност да представят системите на колективните трудови правоотношения. Констатациите като цяло показаха значимостта на ключовите аспекти за европейските правителства и социалните партньори. Всички предложени ключови аспекти и подаспекти са до известна степен действителни, приложими и редовно обсъждани на национално ниво.

Взаимосвързаността на четирите аспекта също беше подчертана: предложените аспекти не създават прегради и не се изключват взаимно. Напротив, те работят добре заедно и се осъзнават като ключови компоненти на рамката на колективните трудови правоотношения.

Ролята на заинтересованите страни

Цялостният подход на концептуалната рамка може да доведе до ценни прозрения на заинтересованите страни, като им помогне да разберат взаимовръзките между ключовите аспекти в дадена система на колективни трудови правоотношения, както и заложените от участниците в процеса приоритети.

Тълкуването, прилагането и осъществяването на ключовите аспекти зависят от обединяването на заинтересованите страни, както и от тяхната национална система на колективни трудови правоотношения. Би било полезно да се разработи хармонизирана концептуална рамка, особено за съпоставка между различните държави и за процеси на взаимно обучение.

Обсъждания и дискусии между съответните участници

Индустриалната демокрация се разбира най-вече като стратегически аспект на движението на профсъюзите, но изглежда е по-маловажна за работодателите и правителствата.

Конкурентоспособността на промишлеността изглежда е най-обсъжданият аспект на национално ниво. Въпреки че е ново понятие в контекста на колективните трудови правоотношения, тя се корени изцяло в дебата за ефективността.

Социалната справедливост е много по-малко обсъждан въпрос, въпреки че успоредно с превръщането на обществата във все по-хетерогенни и неравнопоставени, особено в резултат на кризата, този аспект излезе на преден план през последните години.

Качеството на работните места и заетостта се дискутира по различен начин във всичките 28 държави — членки на ЕС, тъй като значимостта на този аспект зависи много от резултатите на националните пазари на труда. Въпреки това, фундаменталните промени, които се случват в сферата на труда и заетостта, отправят предизвикателство към този аспект и поставят под съмнение системите на колективните трудови правоотношения – такива, каквито ги познаваме днес.

Следвайки методологически процес на определяне на критерии, които да се прилагат към всеки един аспект, беше определен предварителен набор от показатели. Той има за цел по-нататъшно представяне и анализиране на четирите аспекта и техните подаспекти.

Заклучения

Въпреки драматичната трансформация на колективните трудови правоотношения през последните десетилетия, съществуват основателни причини за това те все още да играят важна роля в държавите — членки на ЕС и в днешното общество. Стабилните, ефективни и добре функциониращи колективни трудови правоотношения имат следните характеристики:

- те са ефикасни механизми, които включват двете страни на отрасъла в постигането на бизнес ефективност и справедливи резултати в съответствие с принципите на хоризонтална субсидиарност;
- те са инструмент за преразпределяне на доходите, както и за постигане на социален и икономически мир;
- те осигуряват набор от колективни ценности (като доверие, мир и единство в сферата на промишлеността) не само на съответните участници, но и на обществото като цяло.

Прилагането на ключовите аспекти на концептуалната рамка помага при:

- изследването на динамиката на колективните трудови правоотношения и анализирането на това как системите на колективните трудови правоотношения се променят и приспособяват към новите предизвикателства;
- извършването на мониторинг и оценка на промените в принципите и ценностите и тяхното оперативно прилагане в системите на колективните трудови правоотношения в ЕС;
- гарантирането на сигурен баланс между социалната справедливост (равенство), индустриалната демокрация и конкурентоспособността на промишлеността (ефективност).

Измерването на ключовите аспекти и подаспекти е предизвикателна задача, която може да бъде изпълнена само чрез прилагане на показателите към националните системи на колективни трудови правоотношения. Концептуалната рамка ще бъде допълнена в един следващ проект, чрез усъвършенстване и прилагане на показателите към пъстрата картина на трудовите правоотношения в Европа. На базата на резултатите могат да бъдат разработени: таблица с набор от съответни променливи величини или индекс, който да обобщава и събира променливите величини, за да бъдат правени съпоставки във времето и между държавите.

Допълнителна информация

Докладът „Представяне на ключовите аспекти на колективните трудови правоотношения в Европа“ може да бъде намерен на уеб сайт: <http://bit.ly/MappingIR>

За повече информация можете да се свържете с Christian Welz — Старши програмен мениджър: cwe@eurofound.europa.eu